

## AZ IZGATÁS MÚLTJA ÉS JELENE.

**H**A EGY futólagos pillantást vettünk a társadalmakban hullámzó eszmeáramlatokra, gondolatokra és érzelmekre, meggyőződünk róla, hogy ezek a pszichés folyamatok végelemzésben egy tűzhelyről sugároznak és áramlanak szét. A kollektív jelenségeknél csak azt nem tudjuk, hogy hol van a tűzhely, mert mikor már észrevesszük a társadalmi pszichés jelenséget, az már régen elhagyta forrását s csak szociális formáját látjuk, de nem vagyunk képesek feltalálni azt a szikrát, mely a tüzet lángra lobbantotta. Az azonban bizonyos, hogy minden szociális lelki jelenség kezdetben egyéni volt, az egyes agyából pattant ki és úgy áradt szét a társadalomban a szuggesztió, imitáció és kontágium folytán. Az eszmék elterjedése azonban nem megy spontán. Csak akkor, ha azokban erős a vitalitás. Ha az eszmékben, gondolatokban olyan nagyfokú érdekkeltő erő van, hogy az magával ragadja az embereket; leköti azok figyelmét, s eltölti többé-kevésbé azok lelkületét és érdek\* lődését. Azonban azt látjuk, hogy olyan eszmék és gondolatok is lábra kapnak és terjednek, melyekből a vitalitás hiányzik és kívülről kapnak azok életerőt. A spontán terjedő eszmék olyanok, mint az epidémiás terjedés: semmi tevékenységre sincs szükség, mégis terjednek azok saját erejükből. Azok az eszmék azonban, melyekben nincs elég energia, külső támaszra szorulnak, hogy életre kapjanak, ez a külső támaszték az izgatás. Az izgatásnál nem szabad mindjárt s kizárólag a büntetőjogi izgatásra gondolni, mert az izgatásnak többféle fajtája van. Általában, ha az izgatás értékelésének szemszögéből nézzük, úgy találjuk, hogy háromféle izgatást különböztethetünk meg: és pedig a) a hasznos; b) az erkölcsileg káros és c) a büntetendő izgatást. Ámbár értékelés szemszögéből nézve végtelen különbség van az izgatások fajai közt, sőt diametrális ellentét van köztük; mégis azt kell mondani, hogy bármily heterogén jellegűek is az izgatások, azok mechanizmusát egy közös nevezőre kell hozni. Gépezetük teljesen egyforma, ámbár tartalmuk egészen különböző és ellentétes. A hit-térítő, ha sikert akar, ugyanazon módozatok és pszichológiai szabályok szerint fog eljárni, mint a III. internacionále agitátora, mert a hit-térítés és kommunista agitáció ugyanazon objektumra akar hatni. Mind a kettő a mások lelki életét teszi a szuggesztió, imitáció, vagy kontágium anyagává és tárgyává. Régebben, mikor még a szociológiai kérdések ismeretiének voltak, nem törődtek az eszmeáramlatokkal; nem is gondoltak arra, hogy miképp keletkeznek, fejlődnek és hanyatlanak azok; annál kevésbé gondoltak arra, hogy lehet-e azokat szabályozni. A társadalmi lélektan nagy haladása folytán azonban reáeszme-

lünk arra, hogy a társadalomban élő eszmeáramlatok, amennyiben azokban nincs vitalitás, az izgatás folytán terjednek, viszont amelyekben pedig nagyobb az életerő, amelyek tartalmuknál fogva lekötik az érdeklődést és figyelmet az emberekben, az utánzás folytán fejlődnek és terjednek. Hogy mennyivel kívül állott az emberi ismeret körén az izgatás, kitűnik abból, hogy a büntetőjogi izgatás fogalma ismeretlen volt nálunk egész az 1848-i sajtótörvényig; ez tilalmazta először az izgatást. De csak a sajtó útján elkövetett izgatást mondta ki büntetendőnek, a szóbelit nem. Általában külföldön is ismeretlen volt az izgatás, mint külön bűncselekmény; a porosz Landrecht volt az első (1794), mely külön vétségnek minősíti az állam törvényének, rendeletének gyalázását és kigúnyolását. Egy 1795 december 18-án kelt angol törvény pedig büntetni rendeli azt, aki a népet a király, a kormány, vagy alkotmány ellen gyűlöletre, vagy megvetésre ingerli; ugyanígy rendelkezik az 1822-i francia sajtótörvény. Szemben a porosz Landrechtel, itt már haladás észlelhető, mert nem az állam stb. gyalázására, hanem az izgatásra van a súlypont helyezve; ami óriási különbség, mert az állam gyalázása, hogy szociológiai műszóval fejezzem ki magamat, az állam statikája ellen irányul, míg az izgatás az állam dinamikáját támadja meg.

A törvények és rendeletek elleni engedetlenségre, valamint a bűncselekmények elkövetésére irányuló nyilvános és egyenes felhívás a francia Code-ban kerül először a bűncselekmények közé, mely ma már csaknem minden büntetőtörvénykönyvben bentfoglaltatik. Nem szorosan véve az izgatás körébe tartozik ugyan, de vérokonosságban van azzal a büntett, vagy bűntevő feldicsérése, mely a francia, olasz, spanyol, portugál, szerb, bolgár és norvég büntetőtörvényekben és az osztrák és német javaslatokban is bennfoglaltatik.

Az izgatás egyes neveit nálunk, mint a nóta infidelitatis eseteit büntették, de önálló deliktumok nem voltak. Az 1848-i sajtótörvény azonban már önálló deliktumokat alkot az izgatás egyes típusaiból s bünteti azt: a) aki sajtó útján bűncselekmény, vagy vétség elkövetésére egyenes és határozott felhívást tesz; b) aki az alkotmány és törvényes felsőség ellen engedetlenségre lázít; c) aki a felség személyének sérthetlensége stb. ellen kikel; d) aki a közbéke és csend erőszakos megzavarására lázít.

A büntetőtörvénykönyv az izgatásnak öt nemét különbözteti meg; nevezetesen: a) felhívást büntett, vagy vétség elkövetésére; b) felhívást törvény, vagy hatóságok elleni engedetlenségre; c) a társadalmi osztályok s jogintézmények elleni izgatást; d) a politikai izgatást; e) végül a büntett, vagy vétség feldicsérését.

A kommunizmus hatása alatt keletkezett az állam és a társadalom védelméről szóló 1921 évi III. törvénycikk 5. §-a pedig azt bünteti, aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatását, vagy megsemmisítését, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos úton való létesítését követeli; erre izgat, vagy mást felhív. Hasonlóképpen büntetendő az is, aki az említett célból több, habár nem együttlévő személyhez egyenes felhívást intéz. Izgatásért büntetendő továbbá az, aki a

katonaság, vagy csendőrség ellen gyűlöletre, vagy ezeknek szolgálati fegyelme ellen izgat.

Mint említettem, az izgatásnak három fajtáját különböztetjük meg. Nevezetesen: a) a hasznos, b) erkölcsileg káros és c) a büntetendő izgatást.

Hasznos izgatás az, amiből a társadalomnak, vagy államnak bármily, akár anyagi, akár szellemi vagy erkölcsi téren haszna vagy előnye van. Egyik legnagyobb stílusú ilyen hasznos izgatás a Rothermere-akció. Ilyen izgatás az irredentizmus; de hasznos izgatások ismerhetők fel nagy embereink emlékeinek ünneplésében is, amilyen például a Kossuth-kultusz; mert ezen a réven a múlt emlékeihez tapadó presztízs elevenedik fel; a közös múlt emlékeinek felidézése pedig az összetartozóság érzetét, tehát a társadalom kohézióját erősíti. Ha a múlt emlékei, a közös szenvedés és öröm, a közös dicsőség és bánat, szóval, ha a közös sors, az együtt átélt múlt kikapcsolódnék a társadalom életéből, olyan volna, mint a fa gyökér nélkül.

Az erkölcsileg káros izgatásoknak igen nagy a birodalma és igen nagy a hatása a kultúra visszafejlődésére, vagy hanyatlására. Ennek körébe tartozik az a sok félszeg és célszerűtlen divat, ami mint az epidémia söpör végig a társadalmakon, minden gát és akadály nélkül, mert a divat gátat és akadályt nem ismer. Ebbe a csoportba tartoznak a félszeg és irracionális konvenciók is. Csodálatos mily mély gyökere és energiája van mindennek a társadalomban, ami ösztönös, érzelmi és irracionális; az ilyen konvenciók igazi bálványok, melyek ellen fellázadni hiábavaló vállalkozás, mert a lázadót erkölcsileg kivégzik. Ezeknél a konvencióknál lehet legjobban érezni a Durkheimtől hangoztatott kényszert. Hiába itt minden okoskodás, hiába a józan ész argumentálása, a társadalmi konvenció csak egy kategorikus imperatívust ismer: a vak engedelmességet, aki be nem hódol, az a konvenció erejéhez és fontosságához képest fokozatokban bűnhődik és pedig elkezdve a nevetségessé válástól a különböző fokozatokon végig egész az erkölcsi halálig.

A büntetendő izgatásnak sokkal szűkebb a köre. Mert itt határozott, szabatosan körülírt jogi értékekről van szó, mely jogi értékek, mint a fénysugarak a gyűjtőlencsének a fókuszában, az államban és az állami rendben koncentrálnak; mert a büntett, vagy vétség elkövetésére irányuló izgatás (büntetőtörvénykönyv 171. §.) éppúgy az állam ellen irányul, közvetve az állami rend révén, mint a törvény, vagy hatóságok rendelete, vagy a társadalmi Osztály, nemzetiség, vagy hitfelekezeti elleni izgatás (büntetőtörvénykönyv 172. §.). Bármilyen jellegű is az izgatás, tudniillik akár hasznos, akár erkölcsileg káros, akár kriminális izgatás legyen is az, az izgatás vagy 1. egyéni individuális, vagy kollektíve organizált, de egyszeri, unikum, vagy 3. kollektíve organizált és állandó. Ez a három fajtája az izgatásnak legszemléltetőbb módon vizsgálható a büntetőjogi izgatásoknál. Itt az izgatásnak e három fejlődési fokozata legjobban kimutatható.

A múlt század utolsó évtizede előtt az egyéni izgatást ismertük úgyszólván kizárólag; a kilencvenes években a kollektív organizált izgatás vált szokásossá, mely a kommunizmusig folyton

izmosodott, amikor a szervezett kollektív izgatás állandósult, stabilizálódott.

Az egyéni izgatás jellemző ismérve az úgynevezett egyéni akció; ez volt csak ismeretes nálunk ötven évvel ezelőtt, midőn a büntető-törvényt megalkották. Korteszédések, politikai beszédek adták ehhez a kriminális anyagot. De a nemzetiségi izgatásoknál már kezd az izgatás organizálódni.

Már nem egyesek spontán megnyilatkozása az izgatás, hanem nemzetiségi frakciók és egyesületek kollektív megnyilatkozásai azok. De a szervezkedés még mindig elmosódott és bizonytalan s határozott körvonalak ezeknél az izgatásoknál nincsenek. Az izgatás igazi szervezett és kollektív formát akkor vesz fel, mikor a kilencvenes években a szocialista izgatások nyomulnak előtérbe. Itt a kollektív jelleghez kapcsolódik a szervezettség. A büntetőjogi izgatás veszélyessége tulajdonképpen a szervezettséggel kezdődik. Mert az ebben megnyilvánuló szolidaritás ad annak erőt és hatóképességet. A szocialista izgatásokból azonban még mindig hiányzik az imminens társadalmi veszély, mert az izgatások individuális jellegűek. Egyszeriek, unikumok. Veszélyes ez is, ha nagy körét ragadja magával a munkásoknak, például a vasúti sztrájk, postás vagy vasmunkások sztrájkja, az angol szénmunkások sztrájkja. Különösen, ha az izgatás folytán kirobbant sztrájkba beleszól az utca is, ami gyakran megtörténik. De állandó veszély nincs benne, habár óriási gazdasági károkat okozhat, mert nincs benne állandóság és folytonosság és hiányzik belőle az ismétlődés veszélye. Az izgató a szocialistáknál egy sztrájkra, vagy egy — aktív vagy passzív — ellenszegülésre izgat csupán.

Igazi állami s társadalmi életet veszélyeztető az izgatás akkor, ha az állandósul, folytonos és szakadatlan s főképp a veszélyesség legnagyobb foka akkor következik be, ha az internacionálissá válik. S az izgatás veszélyes voltának szuperlatívusza az, mikor a nemzetközi izgatást egy központból igazgatják és irányítják. Ilyen csak egy van és hozzáfogható hasonló még nem is volt soha az emberiség történetében: ez a harmadik internacionále. Talán elterjedés tekintetében a teljesen ellenkező póluson hasonlítanak hozzá a nagy vallásalapítások, ha ugyan a szeretet vallását a gonoszság propagandájával nem blaszfémia összehasonlíthatni. Csak egyetlen hasonlóság van közöttük: a központ, ahonnan az eszmék szétsugároznak.

A szovjet terrornak első szabálya a vak engedelmesség. Nemcsak ellenpártot, hanem még ellenvéleményt sem túrnek meg, a legnagyobb zsarnokság és despotizmus tivornyázik a vértől gőzölgő szovjetben, mert tudják, hogy az ellenvélemény, még inkább az ellenpárt a szovjet egyeduralmának bástyafalába éket ver, ami kezdete lehet a korlátlan hatalom bukásának. Egyrészt szilárd és kompakt szervezettség, másrészt vafegyelem jellemzi a szovjetet. Ereje a titkos agitációban és a szakadatlan propagandában van. Soha egy pillanatra sincs szünet működésében, mely titkos és titokzatos. A büntetőtörvénykönyv alkotása idejében még mily naiv és becsületes volt az izgatás! A sajtóban vagy a hordó tetejéről szálltak szét az ürességtől kongó jelszavak. Most ellenben a vakondokat utánozzák s a föld alatt dolgoznak. Látat-

lanul, észrevétlenül és ismeretlenül. A sejtrendszerrel tökéletesítették az izgatást, melynek révén biztosítják magukat nemcsak a hatósággal, hanem egymással szemben is, mert folyton remegnek maguk is az árulástól akkor, mikor földalatti aknamunkájukkal folyton rettegésben tartják a társadalmat. A parancsok és agitátorok rajai s a propaganda-pénzek Moszkvából repülnek szét a szélrőzsa minden irányában az egész világon. Faj, nemzetiség, kultúra, civilizáció, minden mellékes a szovjet izgatás előtt. A fő, hogy izgalomban tartsa a világot s a vulkanikus erők hol itt, hol ott robbanjanak fel. Ezzel a hatalommal szemben teljesen tehetetlen a civilizált világ. Nem azért, mert nem volna tehetősége, ereje és hatalma a vörös veszedelemmel szembeszállani, hanem azért, mert az államok képtelenek az egész kultúrát átfogó magasabbrendű, szociális etika alapján álló, szélesebb perspektívájú politikára. A területéhség irracionális ösztönszerű gondolata ugatja csak a hatalmakat. Amit Novicow „L'idolatrie des kilomètres carrés“-nak nevezett el s ezt a célkitűzést elbújtatva a nacionalizmus jobban csengő jelszavába, a nemzeti egységre törekvés cégére alatt a leigázott államok testéből darabolják ki az organikus részeket. Nem jutva eszükbe Portia intő szövege:

Ez alku egy csepp vért sem ad neked,  
Így hangzik a kötvény: egy font hús.

És még a hatalmak a font húsokat eszeveszetten darabolják ki a legyőzöttek testéből az őket meg nem illető csöpögő vérrel, a III. intemacionále kényelmesen berendezkedik és tért hódít az egész világon.

Az igaz, hogy itt-ott lelepleznek egyes kirobbanásokat, ámde ne felejtjük el, hogy a bűnügyi statisztika szerint száz közül csak húsz-huszonöt esetben hoz a bíró marasztaló ítéletet, a többi menekül egy vagy más okból a büntető ítélet elől. Ha már most ez az arány áll a kommunista izgatásra is, akkor nyolcvan százalékban szabadon terjesztik az izgatást. Szabadon mérgezik a tudatlan, műveletlen emberek millióinak lelkét. Pedig ez a nyolcvan százalék nagyon optimista számítás, mert a kommunista izgatok abban különböznek a többi bűnösöktől, hogy sokkal ravaszabbak, számítóbak és misztikusabbak, mint a többi bűnözők, tehát valószínű, hogy a felvénél nagyobb számban ismeretlenül maradnak.

Elképzelhető már most, hogy mily imminens veszély előtt áll a társadalom, mikor ezek a banditák nagyrészen büntetlenül agitálnak a népek milliói között. Mily erkölcsi veszély fenyegeti a kultúrát, mikor napról-napra jobban inog a talaj alatta. De hát Európa erre komolyan nem gondol! Más, hatalmi kérdések izgatják, nem veszik észre és nem értik meg, hogy míg ők a felszínen az imperializmustól hevítve kicsinyes politikai játékokat folytatják, lóit a föld alatt szakadatlanul folyik a démoni munka, hogy visszataszítsa az emberiséget abba az őskorba, amikor csakis a vad és nyers ösztönök uralkodtak.

VARGHA FERENC.